

Vladislav Dudák a kolektiv

# Velká Praha

## Drobnohledy

Zvídavýma očima ke 100. výročí jejího založení

1922–2022



# **Velká Praha**

## **Drobnohledy**



# **Velká Praha**

## **Drobnohledy**

**Zvídavýma očima  
ke 100. výročí jejího založení  
(1922–2022)**

**Vladislav Dudák  
Martin Formánek  
Václav Ledvinka  
Vít Rýpar  
Ludmila Rýparová  
Kristina Zábrodská**

**Poznámka k ilustracím z Archivu hlavního města Prahy**  
Pro účely zveřejnění reprodukcí v elektronickém prostředí poskytuje  
AMP ilustrace opatřené identifikačními průsvitkami.

Editoři © Vladislav Dudák a Kristina Zábrodská, 2022  
Autoři © Vladislav Dudák, Martin Formánek, Václav Ledvinka,  
Vít Rýpar, Ludmila Rýparová, Kristina Zábrodská, 2022  
(autoři jednotlivých drobnovýchledů jsou uvedeni v obsahu)  
Autoři a zdroje ilustrací © 2022 (viz seznam na s. 237–243)  
Obálka a grafický návrh © Barbora Solperová, 2022  
Vydal © Cattacan, s. r. o., 2022

ISBN 978-80-88349-41-9

# Poděkování

Vydání této knihy finančně podpořilo hlavní město Praha.

**Nakladatelství Cattacan děkuje níže uvedeným firmám, bez jejichž podpory by tato kniha nemohla být realizována.**

Metrostav a.s.

Pontex, spol. s r.o.

Pražské vodovody a kanalizace, a.s.

Valbek, spol. s r.o.

Zakládání staveb, a. s.

## Mediální partneři

Media Park

Miluju Prahu

Pražský Patriot

VLTAVA LABE MEDIA

## **Za poskytnutí ilustrací, konzultací a další pomoc autoři a nakladatelství děkují:**

Archivu hl. m. Prahy (AMP), Archivu Dopravních podniků hl. m. Prahy (DPP),

Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy (IPR),

Janě Berkové z Magistrátu hl. m. Prahy, Václavu Hvizdalovi, řediteli firmy Pontex,

Městské knihovně v Praze, Městské části Praha 10, Ministerstvu průmyslu a obchodu ČR,

Mírce Příkrylové a Haně Gutové z Archivu hl. m. Prahy, Pražské energetice (PRE),

Poštovnímu muzeu a firmě Zeitgeist s.r.o.



# Ediční poznámky

Tato kniha již svým názvem naznačuje, že neusiluje podat vyčerpávající svědectví o období Velké Prahy. Její záměr je jiný: podívat se na Velkou Prahu „lidskýma očima“, nahlédnout pod velké koncepce a velké události jakýmsi *drobnovhledem*, sondou do vybraných oblastí pražského života. To samozřejmě nelze provést bez základního přehledu, který je uveden v první, kratší části knihy pod názvem *Drobnovhledy s nadhledem*. I ten se ale snaží přinášet nové pohledy a témata ne zcela běžná.

*Drobnovhledy* již ze své podstaty nemohou být rozsahem, šíří záběru a ani počtem ilustrací jednotné; realita je pestrá a autoři se nechtěli uchýlit ke svazujícímu schématu.

Všimneme-li si dobové řeči a ideové argumentace, zjistíme, že se v mnohem větší míře než slovo „demokracie“ používalo slovo „republika“. V cítění lidí to bylo důležité opozitum k „monarchii“. Proto častěji užíváme sousloví typu „republikánská Praha“ ap., která respektují dobový kontext uvažování. Ze stejných důvodů používáme místo „první světová válka“ tehdy běžný název „Velká válka“.

**Bibliografická poznámka:** Vzhledem k tomu, že jde o knihu populárně-naučnou, tak je z hlediska grafického, estetického i z hlediska úspory místa zjednodušen systém odkazů na prameny a ilustrace. Každá ilustrace je očíslovaná a zdroje ilustrací i autoři jsou uvedeni v seznamu ilustrací na konci knihy.

**Jazyková poznámka:** S respektem k době Velké Prahy i k českému jazyku vůbec se redakce rozhodla v textu používat některá slova v podobě tehdy obvyklé. Týká se to například slov *filosofie*, *gymnasium*, *president*, *universita* a dalších, jejichž pozdější proměna na *prezidenta* ap. by se vzdělanějších obyvatel někdejší Velké Prahy dozajista dotkla. V největších bibliografických údajích se samozřejmě píše ta varianta slova, kterou zdroj (kniha ap.) používá (od 80. let zpravidla „univerzita“, „prezident“ a podobně).

I když se v době před druhou světovou válkou význačný architekt psal Bohumil Hübschmann, dáváme v této knize přednost české podobě jeho příjmení, tedy Bohumil Hypšman, kterou si on sám po válce zvolil.

**Poznámka grafičky:** V zájmu uvést i ilustrace málo známé nebo neznámé jsme byli někdy nuceni přijmout horší kvalitu reprodukce. Za to se čtenáři omlouváme, ale věříme, že informační přínos má, pokud nejde jinak, u knihy tohoto typu přednost před kvalitou.

*Předem děkujeme čtenářům za vstřícné přijetí této knížky a budeme vděční za jakékoli podněty, doplnění nebo korekce textu, které lze adresovat nakladatelství Cattacan.*





# Obsah

<b>Masarykův sen</b> (Vize a realita hlavního města) .....	14
<i>Vladislav Dudák</i>	
<b>Velká Praha jako fenomén</b> (Úvod převážně terminologický) .....	16
<i>Václav Ledvinka</i>	

## Drobnohledy s nadhledem

/1/ <b>Předehra a první vykročení</b> (Založení Velké Prahy I) .....	21
<i>Václav Ledvinka</i>	
/2/ <b>Složitá cesta k jednotné metropoli</b> (Založení Velké Prahy II) .....	26
<i>Václav Ledvinka</i>	
/3/ <b>Symboliku nelze podceňovat</b> (Znak Velké Prahy, vlajka a primátorský řetěz)....	29
<i>Václav Ledvinka</i>	
/4/ <b>Jak se řídí velkoměsto?</b> (Městská správa a samospráva v letech 1923–1939) .....	33
<i>Václav Ledvinka</i>	
/5/ <b>Příliš mnoho Havlíčků</b> (Trampoty s uličními názvy) .....	37
<i>Václav Ledvinka</i>	
/6/ <b>Tři z „otců města“</b> (Osobnosti v čele Velké Prahy) .....	40
<i>Václav Ledvinka</i>	
/7/ <b>Nechat, změnit, nebo zbourat?</b> (Památníky republiky) .....	46
<i>Martin Formánek</i>	
/8/ <b>Zrození nových tradic</b> (Slavnosti a rituály republikánské Prahy) .....	52
<i>Vladislav Dudák</i>	
/9/ <b>Vize města velikého</b> (Urbanistický vývoj a plánování).....	59
<i>Vít Rýpar</i>	
/10/ <b>Pohyb městem</b> (Doprava – realita, plány a vize) .....	65
<i>Vít Rýpar</i>	
/11/ <b>Budiž světlo a teplo</b> (Plyn, elektřina a teplo pro Velkou Prahu) .....	70
<i>Vladislav Dudák</i>	
/12/ <b>Budiž voda a čisto</b> (Zásobování vodou a čistota města) .....	77
<i>Vladislav Dudák</i>	

- /13/ **Praha jako Dreivölkerstadt** (Praha česká, německá a židovská) ..... 85  
*Vladislav Dudák*
- /14/ **Více než Dreivölkerstadt** (Praha ruská, ukrajinská, běloruská a kosmopolitní) ... 91  
*Vladislav Dudák*

## **Drobnohledy všetečné**

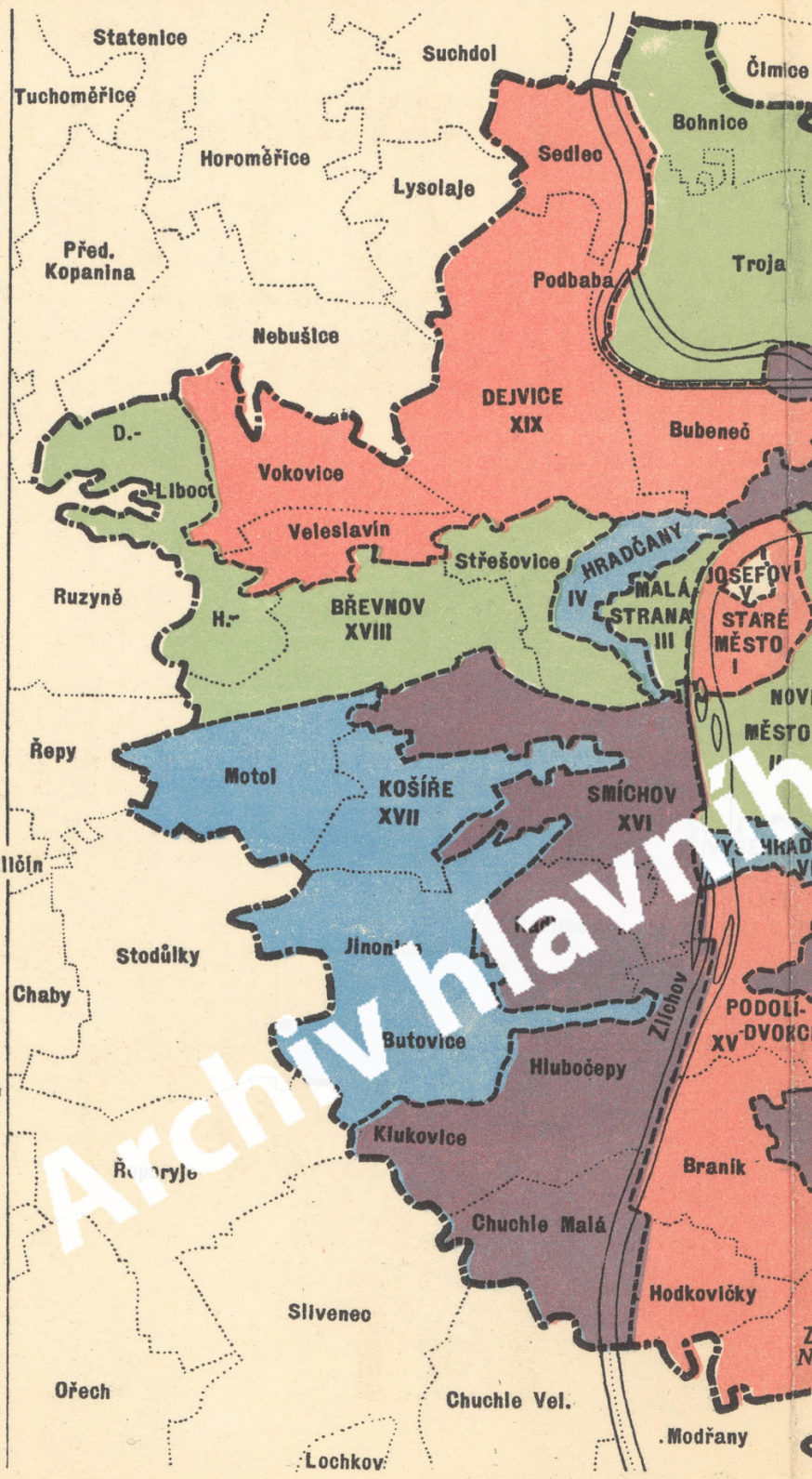
- /15/ **Koupit slepici a přejít ulici** (Potravní čára a domky akcízů) ..... 103  
*Ludmila Rýparová*
- /16/ **Vzestup a tragédie jedné instituce** (Městský archiv ve Staroměstské radnici) ... 105  
*Václav Ledvinka*
- /17/ **Zrcadlo doby** (Tisk a nakladatelské domy) ..... 107  
*Kristina Zábrodská*
- /18/ **Touha zaujmout, potřeba reprezentovat** (Paláce první republiky) ..... 112  
*Kristina Zábrodská, Vladislav Dudák*
- /19/ **Žít v zahradách** (Zahradní města, čtvrti, kolonie) ..... 122  
*Vladislav Dudák, Kristina Zábrodská*
- /20/ **Jak bydlela smetánka** (Slavné prvorepublikové vily) ..... 131  
*Kristina Zábrodská*
- /21/ **Luxus pro hosty i jejich mazlíčky** (Vyhlášené pražské hotely) ..... 137  
*Kristina Zábrodská, Vladislav Dudák*
- /22/ **Humři, ústřice a ananasový krém** (Jak chutnalo ve Velké Praze?) ..... 142  
*Kristina Zábrodská*
- /23/ **Továrna může být krásná, průmyslové město pozoruhodné**  
(Industriální architektura Velké Prahy) ..... 150  
*Vít Rýpar*
- /24/ **Zkrácený „stříbropěnný pás krasavice Prahy“**  
(Proměny Vltavy a jejích břehů) ..... 155  
*Vladislav Dudák*
- /25/ **Vzduch je naše moře** (Z historie letišť a letectví ve Velké Praze) ..... 160  
*Martin Formánek*
- /26/ **Věř v to, v co věříš** (Péče o duši ve Velké Praze) ..... 164  
*Kristina Zábrodská, Vladislav Dudák*
- /27/ **Hřbitov jako ornament** (Proměna pohřbívání) ..... 173  
*Martin Formánek, Kristina Zábrodská*

/28/	<b>Nahlédnutí do světa práce</b> (Významné a výjimečné firmy a jejich kapitáni)....	177
	<i>Martin Formánek</i>	
/29/	<b>Zlaté ručičky, zlaté hlavy</b> (Osobnosti pražského podnikání) .....	184
	<i>Martin Formánek</i>	
/30/	<b>Cesty pod zemí a jízda nahoru</b> (Potrubní pošta a páternostery – technické dědictví Velké Prahy) .....	187
	<i>Vladislav Dudák</i>	
/31/	<b>Základ života</b> (Školy a školství) .....	193
	<i>Vladislav Dudák</i>	
/32/	<b>U pokladny stál</b> (Zdravotnictví a sociální péče) .....	196
	<i>Vladislav Dudák</i>	
/33/	<b>Jak naplnit břicho velkoměsta?</b> (Potraviny a pamlsky nejen pro Velkou Prahu) .....	207
	<i>Martin Formánek, Kristina Zábrodská</i>	
/34/	<b>Jezte více zeleniny</b> (Stravovací zvyklosti pražských rodin) .....	214
	<i>Kristina Zábrodská</i>	
/35/	<b>Veselme se!</b> (Pražská zábavní místa) .....	217
	<i>Vladislav Dudák, Kristina Zábrodská</i>	
/36/	<b>Zítřka jedeme!</b> (Výletní a rekreační místa Velké Prahy) .....	220
	<i>Vladislav Dudák</i>	
/37/	<b>Ne vždy a všude bývalo v Praze blaze</b> (Život pražské chudiny) .....	225
	<i>Vladislav Dudák, Kristina Zábrodská</i>	
/38/	<b>Zuřivý, dobrodružný a střízlivý</b> (Tři reportéři v temných koutech Velké Prahy) .....	232
	<i>Vladislav Dudák</i>	
	<b>Bilance na závěr</b> (Úspěchy a neúspěchy Velké Prahy v letech 1922–1939) .....	234
	<i>Václav Ledvinka</i>	
	<b>Autoři a zdroje ilustrací</b> .....	237



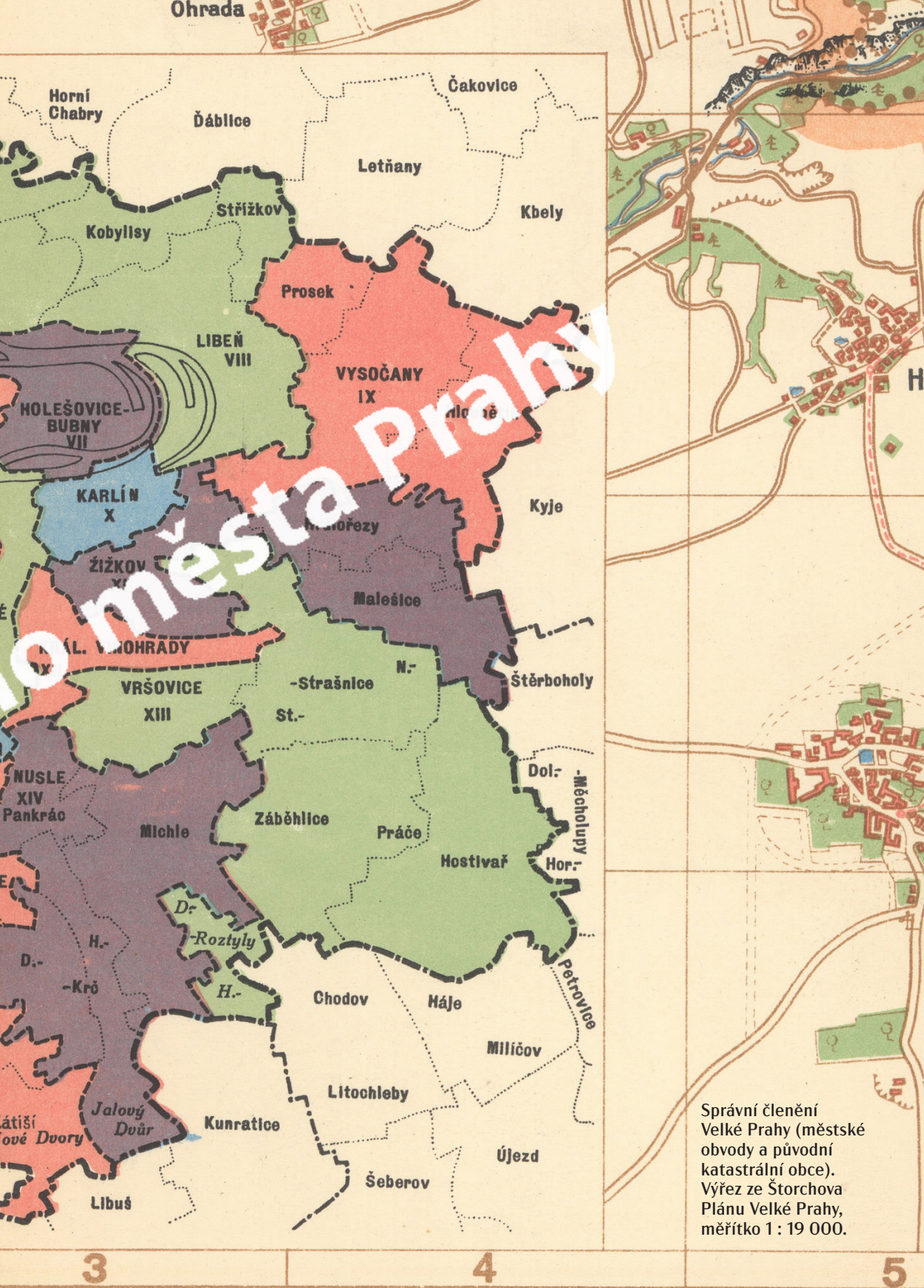


- I. STARÉ MĚSTO
- II. NOVÉ MĚSTO
- III. MALÁ STRANA
- IV. HRADČANY
- V. JOSEFOV
- VI. VYŠEHRAD
- VII. HOLEŠOVICE-BUBNY
- VIII. LIBEŇ Bohnice  
Kobylisy Střížkov  
Troja Podhoří
- IX. VYSOČANY  
Hloubětín Prosek
- X. KARLÍN
- XI. ŽIŽKOV  
Hrdlořezy  
Malešice
- XII. KRÁL. VINOHRADY
- XIII. VRŠOVICE  
Hostivař  
Strašnice N. St.  
Záběhlíče  
H.-D. Roztyly Práče
- XIV. NUSLE Pankrác  
Michle  
D.-H. Krč  
Jalový Dvůr
- XV. PODOLÍ-DVORCE  
Braník  
Hodkovičky Lhotka  
Nové Dvory Zátíší
- XVI. SMÍCHOV  
Hlubočepy Klukovice  
Zličov Radlice  
Chuchle Malá
- XVII. KOŠÍŘE  
Motol  
Jinonice Butovice
- XVIII. BŘEVNOV  
Střešovice  
Libeň D.-H.
- XIX. DEJVICE  
Bubeneč  
Veselavín  
Vokovice  
Sedlec Podbaba



Archiv hlavního města Prahy





Ohrada

Horní Chabry

Ďábllice

Čakovice

Letňany

Střížkov

Kbely

Kobylisy

Prosek

LIBEŇ VIII

VYSOČANY IX

HOLEŠOVICE-BUBNY VII

KARLÍN X

Střežky

Kyje

ŽIŽKOV XI

Malešice

VL. VOHRADY XII

VRŠOVICE XIII

-Strašnice N.-  
St.-

Štěrboholy

NUSLE XIV  
Pankrác

Michle

Záběhlice

Prácheň

Dol.-  
Měcholupy

Hostivař

D.-  
Roztyly

Chodov

Háje

Petrovice

Čátišská  
ové Dvory

Jalový Dvůr

Kunratice

Litochleby

Újezd

Šeberov

3

4

5

Správní členění Velké Prahy (městské obvody a původní katastrální obce). Výřez ze Štorchova Plánu Velké Prahy, měřítko 1 : 19 000.

# Masarykův sen

## Vize a realita hlavního města

Archiv hlavního města Prahy ve svém fondu pod signaturou

VI\_75\_2 uchovává reprodukci poněkud záhadného obrazu.

Nazývá se *Sen Masarykův*. Autor není uveden, datace pouze přibližná – kolem roku 1915 –, i když podle legionářských uniforem by se dalo soudit spíše na rok 1916 nebo 1917. O původu obrazu není nic známo.

Nedostatek informací nám umožní popustit uzdu fantazii. „Praha ve své slávě i utrpení“ (tak nazval svou kdysi velmi populární knihu Jan Dolenský) nemůže být nikomu lhostejná. Každý k ní zaujímá stanovisko a své „velké dějiny“ ze značné části prožívá prostřednictvím Prahy. Ne vždy je to dobře, ale taková je gravitace tohoto města.

Budoucí president byl mimo jiné i pečlivým úředníkem a administrátorem. Na obraze sepisuje své teze a podepisuje listiny; je plně soustředěn na „práci drobnou“, které si tak cenil a která je nezbytná pro realizaci každého velkého díla. Zároveň však byl vizionářem. Zjevují se mu obrazy legionářů, záruky česko-slovenské samostatnosti a nového života. Snad proto se mu v dále objevuje, spíše jako příslib než reálný obraz, nadčasově pojatá silueta Prahy – nepochybně symbol budoucnosti, dokonání snah.

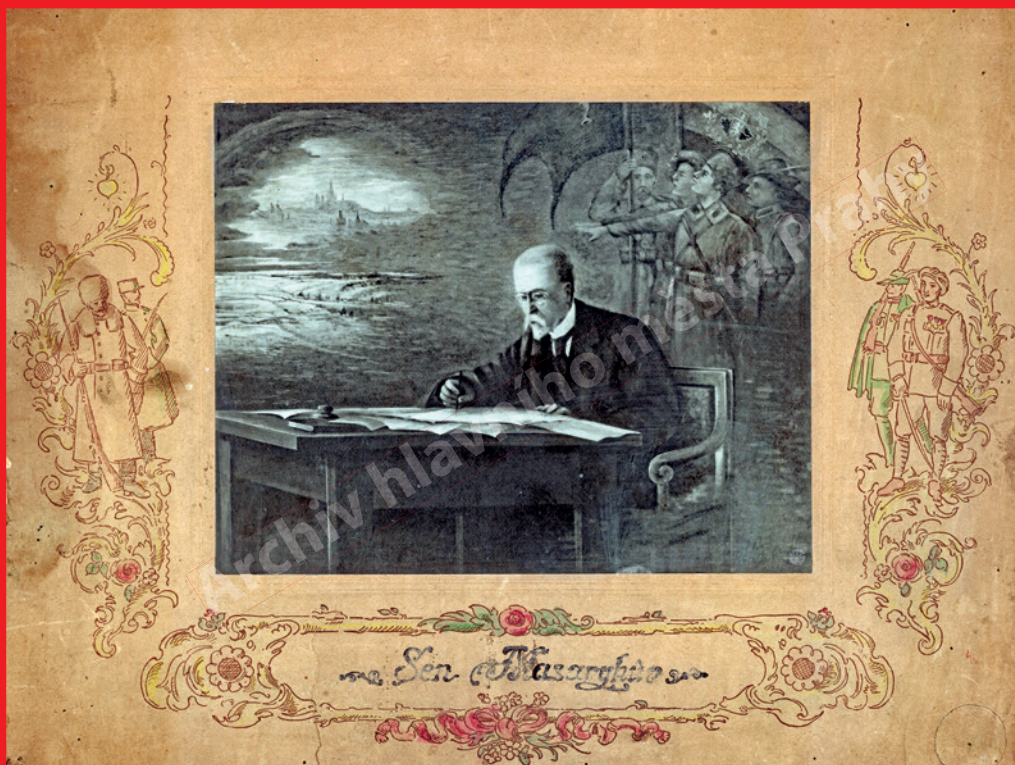
T. G. Masaryk byl vizionář, ale současně i skutečný realista a pragmatik. O Prahu, její život a výstavbu se dlouhodobě zajímal a na budování Velké Prahy jako republikánského hlavního města mu záleželo.\*

Velká Praha vznikla z velkého snu i z pragmatických úvah. Měla být symbolem nového věku a zároveň prakticky a funkčně vedenou metropolí snažící se uspokojovat požadavky nové doby v oblasti bydlení, kultury, průmyslu i reprezentace. Do jaké míry se tento sen naplnil, můžeme opatrně posoudit dnes. A třeba naše hodnocení porovnat s hodnocením předloženým veřejnosti při příležitosti dvaceti let trvání Velké Prahy v precizní a faktograficky poctivé publikaci *20 Jahre Gross-Prag – 20 let Velké Prahy*, vydané Pražskou akciovou tiskárnou v roce 1940, tedy v době, která byla Velké Praze již značně nepříznivá.

Tak jako ve většině knih, i v této sbírce drobnovhledů se připomínají význačná jména politiků, architektů, umělců a podnikatelů, avšak ve skutečnosti Velkou Prahu reprezentovaly a budovaly tisíce veřejně neznámých lidí, dělníků, „obyčejných“ občanů, ale i těch, k nimž se Praha z různých důvodů zachovala macešsky. Ti všichni vytvářeli její charakter, chcete-li, genia loci, a proměňovali ji v živé město se všemi jeho světly a stíny.

Vladislav Dudák, editor





P. S.: Pokud má laskavý čtenář hlubší povědomí o uvedeném záhadném obraze, bude mu autor tohoto textu vděčný za informace, které poněkud zkrátí jeho představivost.

\* Při sloučení obcí například zabezpečil jejich dosavadní starosty: „Jsem si vědom toho, co znamená Velká Praha pro republiku. Bud'te ujištěni, že plně oceňuji význam Velké Prahy nejen geograficky, ale i kulturně a hospodářsky, že na ni pamatuji a že vše učiním, abych tuto Prahu podporoval.“ A na počátku 30. let programově prohlásil, že „Praha se musí stát městem světovým, avšak nesmí ztráct svého rázu, netoliko vnějšího, nýbrž i duchovního a kulturního vůbec“. (Citováno podle Hruza, Jiří: *Město Praha*. Odeon, Praha 1989.) Během své funkce se prezident Masaryk zúčastnil řady městských akcí, se zájmem navštěvoval zejména stavby nových důležitých celopražských projektů.



# Velká Praha jako fenomén

## Úvod převážně terminologický

Naše postmoderně střízlivé, za stále novými vjemy spěchající 21. století si nepotrpí na velká slova, obdivné patetické projevy ani na vznosná epiteta. „Zlatá Praha“, „stověžatá matička Praha“, „krasavice Praha“, „zlaté město nad Vltavou“, tedy označení, jež byla kdysi pro českou metropoli vžitá a běžná, jsou dnes odkázána nanejvýš do turistických průvodců. Namísto nich zůstalo dnešním Pražanům jen stroze úřední „hlavní město Praha“. Také neopakovatelný kolorit a genius loci převážně části města podivuhodně zahleděného do své minulosti téměř zmizel – nejprve pod neustávajícím náporům turistů, kteří jsou zdrojem prosperity, ale zároveň zkázonosnou metlou všech památkových míst, a poté pod umrtvujícím dopadem covidu, jenž zaskočil naši sebevědomou společnost rychlostí šíření a svou vytrvalostí.

Přesto se hned na počátku roku 2022 v médiích objevil další z pojmů, který byl zcela běžný pro generaci našich prarodičů, s nímž se však dnešní generace donedávna mohla setkat jen zcela výjimečně – **Velká Praha**.

Fenoménem je již samo toto sousloví. Nikdy se nestalo úředním ani oficiálním názvem české metropole, a přesto je mezi lety 1918 a 1949 každý znal a všichni je užívali. Sloužilo jako výstižné a jednoznačné označení velkoměsta, které bylo nově vytvořeno sérií zákonů Národního shromáždění ze 6. února 1920 a které de iure vstoupilo v život dne 1. ledna 1922. Vzniklo proto, aby mladá republika získala důstojné hlavní město, srovnatelné s moderními metropolemi vyspělých evropských států.

Nové velkoměsto ovšem v příslušných zákonech dostalo oficiální název *hlavní město Praha*. Toto pojmenování bylo zvoleno jednak proto, že navazovalo na předchozí úřední titulaturu české metropole *královské hlavní město Praha*, jednak z ohledů mezinárodních – žádné z evropských hlavních měst neneslo v názvu adjektivum „velký“ (třebaže vznikla obdobným procesem jako Praha a i pro ně se běžně užívala označení Velký Londýn, Velká Vídeň, Velký Berlín, Velká Budapešť ad.). Ani druhé československé velkoměsto, moravská metropole Brno, které bylo ustaveno zákonem Národního shromáždění již 16. dubna 1919, neužívalo oficiálně název *Velké Brno*, přestože v jeho případě, na rozdíl od Prahy, jeden ze dvou „brněnských“ zakládacích zákonů toto dvouslovné pojmenování použil.

Zatímco velkoměsto Praha jako státní metropole Československé republiky v průběhu 20. století navzdory složitým dějinným peripetiím i několika neradostným etapám neustále rostlo a rozvíjelo se, název *Velká Praha* se přestal v poválečném období užívat,

neboť byla opuštěna dosavadní tradice obecní samosprávy a byl zaveden nový systém, tzv. lidová správa. Územněsprávní reforma z března 1949, která byla jedním z důsledků politického převratu v únoru 1948, zrušila pražský magistrát, dosavadní správní členění i zvláštní postavení hlavního města. I když tato degradace metropole trvala pouhých patnáct let, pojem *Velká Praha* se vytratil z povědomí Pražanů na dobu mnohem delší. Jeho návrat přineslo až sté výročí vzniku *Velké Prahy* v roce 2022.

Tato knížka není soustavnou historií *Velké Prahy*. Nehodí se pro ni ani pozapomenuté slovo „kaleidoskop“ (krasohled) označující nahodilou pestrou mozaiku barevných dojmů. Přináší řadu jednotlivých vhlédů-sond do každodenního života hlavního města meziválečné Československé republiky a jeho obyvatel, které jsou opřeny o výsledky odborného bádání a které mají určitý vnitřní řád. Kritériem jejich výběru bylo, že mohou být zajímavé a poučné i pro laskavého čtenáře 21. století.

*Václav Ledvinka, červenec 2022*



# **Drobnovhledy s nadhledem**



# Předehra a první vykročení

/1/

## Založení Velké Prahy (I)

**Sté výročí vzniku Velké Prahy připadlo na 1. leden 2022. Sama idea Velké Prahy se však zrodila již v sedmdesátých letech 19. století – v době, kdy se řada střeoevropských měst zbavila pásu již nepotřebného středověkého a barokního opevnění a po vzoru Paříže začala řešit otázky vlastní modernizace. Rozuměla se jí řízená urbanistická přeměna historických jader a kolem nich živelně vznikajících průmyslových aglomerací v plně funkční, vybavená a hygienická moderní velkoměsta. Idea Velké Prahy tedy vznikla v časové i věcné souvislosti s ideou Velké Vídně, spojené Budapešti, Velkého Berlína, Velkého Krakova a dalších velkoměst. Již od počátku měla ovšem svá česká specifika a do vypuknutí Velké války nebyla dovršena ani uvedena v život.**

V historické literatuře vydávané po roce 1918 se dlouho tradovalo, že vytvoření Velké Prahy blokovala habsburská vláda ve Vídni, v jejímž zájmu nebylo podporovat emancipační snahy českého národa a vytvořením Velké Prahy učinit krok, který by mohl směřovat k trianismu, k přeměně rakousko-uherské monarchie v monarchii rakousko-uhersko-českou. Údajně proto skončila neúspěchem všechna jednání o připojení tzv. vnitřních, popřípadě i vnějších předměstí ke královskému hlavnímu městu Praze, jež se odehrála v několika vlnách: v letech 1880–1881, 1891–1896 a 1901–1910. Jejich hubeným výsledkem bylo připojení Vyšehradu (1883), Holešovic-Buben (1884) a Libně (1901). Ve skutečnosti příčinou neúspěchu snah o vytvoření Velké Prahy nebyly obstrukce vídeňské vlády, nýbrž především nevěle a odpor velké části před-

městských obcí, které sice byly ve větší či menší míře ochotny řešit společně s Prahou infrastrukturní problémy aglomerace (návaznost komunikací, dopravní obsluhu, kanalizaci, zásobování vodou, plynem, elektřinou), avšak chtěly si uchovat „politickou“ samostatnost. Jejich samosprávné orgány proto připojení k Praze odmítaly a před jednáním o sjednocení dávaly po celé předválečné období přednost individuálním žádostem k mocnáři Františku Josefovi I. o povýšení na samostatná města. Ve většině případů jim bylo vyhověno.

V čele tohoto „protipražského“ partikularismu stála nejvýznamnější předměstská města Královské Vinohrady, Žižkov, Karlín a Smíchov. Kromě lokálního patriotismu, obav o ztrátu prestiže a osobních ambicí místních politiků v tom hrály roli rovněž ekonomické zájmy, například

problém výrazně rozdílné výše potravní a činžovní daně v Praze a na předměstích. Když byla většina sporných bodů konečně překonána a s předměstskými obcemi připraveny dohody o připojení, zmařily vznik Velké Prahy vnější politické okolnosti. Dlouhodobý bojkot zemského sněmu německými a poté i českými poslanci v letech 1908–1913 a následné rozpuštění sněmu (1913) znemožnily vytvoření Velké Prahy zemským zákonem, jak předepisovala ústava.

Velká válka a vznik Československé republiky postavily otázku Velké Prahy do zcela nového světla. Po 28. říjnu 1918 byl požadavek vytvoření Velké Prahy zřej-

mě poprvé formulován starostou Královských Vinohrad Aloisem Burešem. Tento předválečný rozhodný odpůrce spojení s Prahou již 5. listopadu 1918 překvapivě prosadil ve vinohradské městské radě návrh na bezodkladné sloučení všech budoucích obcí Velké Prahy s dosavadní metropolí a svolal na vinohradskou radnici schůzi dalších bývalých odpůrců – starostů měst Karlína, Smíchova a Žižkova. Z ní vzešlo oslavné prohlášení městských rad čtyř největších předměstských obcí zdůrazňující význam hlavního města jako srdce i hlavy nového státu a základu jeho velikosti a slávy. Prohlášení vyústilo v požadavek adresovaný Národnímu výboru,



/1-1 až 1-6/ Území zamýšlené Velké Prahy bylo značně různorodé. Nacházela se zde (1) plnohodnotná města jako Vinohrady (1897), (2) okrajové průmyslové zóny vmezežené mezi nově rostoucí zástavbu a venkovskou krajinu jako například na Zlíchově v Hlubočepích (1925), (3) oblasti, v nichž se nová městská zástavba bezprostředně stýkala se zemědělskou krajinou jako například v Břevnově (nedatováno), (4) malé vesnice, jako byla Hostivař (nedatováno), (5) rozsáhlé oblasti zemědělsky obdělávané půdy jako v Dejvicích a (nepřipojených) Lysolajích (1924) i (6) lesy a skalnatá, pustá a málo využívaná krajina jako například v Šáreckém údolí v Liboci (1923).

aby přistoupil k bezodkladnému vytvoření „Velké slovanské Prahy“.

Samo město Praha již 11. listopadu 1918 předložilo v Národním výboru svůj vlastní návrh zákona o vytvoření Velké Prahy včetně výčtu obcí, které by měly být do nové metropole pojaty. Návrh vycházel ze stavu, do něhož dospěla jednání o Velké Praze v letech 1903–1911. V reakci na tento pražský návrh Revoluční národní shromáždění vytvořilo parlamentní výbor pro Velkou Prahu, avšak samotný legislativní návrh pražské radnice nebyl akceptován. Přípravou příslušných slučovacích a prováděcích zákonů byla pověřena nikoli Praha, nýbrž krátce předtím zformovaná ministerstva financí, vnitra a veřejných prací.

Prozatímní správní sbor města Prahy, jmenovaný Národním výborem dne 13. listopadu 1918 namísto současně rozpuštěného sboru obecních starších, ustavil ze svého středu městskou správní radu v čele s JUDr. Přemyslem Šámalem (viz drobnovhled *Tři z „otců města“*). Šámal se stal též předsedou komise pro Velkou Prahu, kterou správní rada města Prahy zvolila 29. listopadu 1918. Její první zasedání se ale sešlo až 19. prosince a zapsalo se do historie tím, že kromě zadání úkolů pro další práci přijalo poněkud paradoxně jediné usnesení: na porady komise nebudou „zatím“ zvány předměstské obce. Komise se scházela v nepravidelných termínech a poté, co od časného jara 1919 aktivně vstoupila do procesu legislativních příprav Velké Prahy ministerstva financí,

veřejných prací a vnitra a rovněž výbor Národního shromáždění pro Velkou Prahu, vypracovávala především stanoviska, posudky a připomínky k návrhům těchto orgánů. Správní rada města je po projednání předávala tvůrcům státních předloh a představitelům Národního shromáždění.

Ve dnech 9., 13. a 18. dubna 1919 jednala městská správní rada opakovaně otázku územního rozsahu a hranic budoucí Velké Prahy. Hned na první schůzi

**Město a stát:** Karel Baxa dne 28. prosince 1918 v zahajovacím projevu při generální rozpravě k rozpočtu města Prahy na rok 1919 zdůraznil, že „od okamžiku, kdy se Praha stala hlavním městem státu, přísluší velká část starostí o ni státu samému, a státní správa musí se postaratí, aby Praze dostalo se, čeho potřebuje k svému rozvoji ve veliké hlavní město československého státu“. Na druhé straně si ovšem stěžoval, že „obci schází nejen moc zákonodárná, ale i moc výkonná, neboť bez svolení vlády nemůže podniknouti nejmenšího“. Podle Baxy měly být problémy metropole řešeny společně: „Všem nám leží na srdci, aby byla vybudována Praha nejen veliká a krásná, ale také sociálně vyrovnaná a spravedlivá. K tomu bude potřeba mnoho práce a velikého porozumění ze všech stran.“ Realita však zřejmě byla poněkud jiná, neboť na jedné z dalších schůzí (3. února 1919) Baxa kriticky komentoval postup příprav vytvoření Velké Prahy slovy: „Máme tolik různých komisí dnes, pokud se týče otázky Velké Prahy, že množství těchto komisí zabíjí celou otázku.“